
УДК: 159.9:316.624(355.11)

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

доктор юридичних наук, доцент
перший проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ,
полковник поліції
orcid.org/0000-0002-1999-9956

Анна Олександрівна ХУДАВЕРДОВА,

аспірантка Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3047-3154>

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИЧИН ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

*Розглянуто проблему девіантної поведінки в психології,
зокрема її особливості та прояви у військовослужбовців. Про-
аналізовано чинники девіантної поведінки військовослужбовців.*

Ключові слова: девіантна поведінка, військовослужбов-
ці, чинники девіантної поведінки.

Морально-психологічна нестабільність суспільства природним чином несприятливо відбивається і на життєдіяльності військових колективів. В цих умовах з особливою гостротою постає питання про аналіз конкретних випадків порушення регламентованої поведінки у військовослужбовців. При цьому постає питання про те, чи є відхилення в поведінці ознакою психічної патології або ж вони відображають психологічні особливості військовослужбовців, дефекти виховання, або обумовлені чисто ситуаційними моментами.

Проблема відхилень у поведінці військовослужбовців та її наслідки привертала увагу дослідників в різних галузях науки, набуваючи дедалі більш розширеного та різноаспектного відображення у працях як україн-

ських, так і зарубіжних дослідників (Б.М. Алмазов, А.А. Александров, С.І. Болтівець, Н.В. Абдюкова, І.С. Булах, Л.С. Виготський, М.І. Дідора, О.В. Змановська, І.С. Кон, В.В. Клименко, А.І. Кочетов, Ю.А.Клейберг, Н.Ю. Максимова, Л.Е. Орбан-Лембрик, О.С. Матвійчук, В.Ф. Моргун, В.Д. Менделевич, О.С. Ніколенко, В.М. Оржеховська, А.О. Реан, М.Г. Ярошевський, В.О. Татенко, М.В. Савчин, Т.М. Титаренко, В.О. Тюріна, Д.І. Фельдштейн, С.Т. Шацький та інших вчених).

Важливим питанням у дослідженні девіантної поведінки військовослужбовців є з'ясування її детермінованості (причин, мотивів, чинників). Психологи (С.А. Белічева, А.А.Бесєдін, О.В. Змановська, Ю.А. Клейберг, О.Наконечна, Г.Шевчук, А.Шевчук, Н.Ю.Максимова та ін.) відзначають біологічні, соціально-психологічні, педагогічні, соціальні фактори формування девіантної поведінки, але у своїх дослідженнях зосереджуються саме на соціально-психологічних факторах. Розглядаючи детермінанти девіантної поведінки, звертають увагу передусім на внутрішні психологічні, особистісні фактори, а також на їх виявлення у соціальному просторі [1].

Дослідниця девіантної поведінки Є.В.Змановська визначає групи факторів, що детермінують девіантну поведінку особистості:

- зовнішні умови фізичного середовища;
- зовнішні соціальні умови;
- внутрішні спадково-біологічні і конституційні передумови;
- внутрішньоособистісні причини і механізми девіантної поведінки.

До зовнішніх фізичних умов девіантної поведінки відносять такі фактори, як кліматичний, геофізичний, екологічний та ін. Наприклад, такі явища, як шум, геомагнітні коливання, можуть стати неспецифічними причинами агресивної або іншої небажаної поведінки. Навпаки, благоприємні умови зовнішнього середовища можуть знижувати вірогідність девіацій.

Більш важливим фактором, який діє на поведінку особистості, є зовнішні соціальні умови. До них відносяться:

- суспільні процеси (соціально-економічна ситуація, державна політика, традиції, мода, засоби масової інформації та ін.);
- характеристики соціальних груп, в які включена особистість (расова приналежність, етнічні установки, субкультура, соціальний статус, приналежність до навчально- професійної групи, референтна група);
- мікросоціальне середовище (рівень і стиль життя сім'ї, психологічний клімат у сім'ї, особистості батьків, характер взаємовідносин у сім'ї, стиль сімейного виховання, друзі, інші значимі люди) [2, с. 26–27].

Причини відхилень у поведінці військовослужбовців криються також в колишніх умовах життя, вихованні, навчанні до військової служби, соціальному оточенні тощо.

Найчастіше в умовах військової служби зустрічаються такі типи девіантної поведінки, як вживання алкогольних та наркотичних речовин,

порушення статутних норм і правопорядку, суїцидальна поведінка й відхилення у сексуальній поведінці.

Зловживання алкогольними та наркотичними речовинами тісно пов'язане зі скоєнням правопорушень. Багато правопорушень і злочинів військовослужбовці здійснюють у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння.

У сучасних дослідженнях, присвячених девіантній поведінці, відзначається, що в період адаптації до військової служби виявляються різні складності, серед яких:

- труднощі звикання до умов армійської служби (проявляється в поведінці ознаками театральної поведінки, малоактивності, інфантильності і ін.);
- виникнення нестатутних відносин;
- особистісні проблеми, пов'язані з проблемами сім'ї, гендерних відносин (в поведінці проявляється заклопотаність, схильність часто застосовувати телефон, комп'ютерний зв'язок, відстороненість та ін.).

Однією з причин девіантної поведінки, на думку окремих вчених, є ставлення самої особистості чи соціальної групи до соціальних норм. Щоб звільнитися від тиску моральних вимог і виправдати свої вчинки, людина звертається до різних механізмів, що нейтралізують дії норм різними засобами.

Проблема девіантної поведінки військовослужбовців вимагає професійного підходу до її вирішення не тільки з боку командирів підрозділів, а й за участю психологів, соціальних і медичних працівників.

Список бібліографічних посилань

1. Березовський Ю. Е. Складові системи чинників девіантної поведінки учасників бойових дій. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. Випуск 51. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. 465 с.

2. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2003. 288 с.

The problem of deviant behavior in psychology, in particular its features and manifestations in servicemen, is considered. Factors of deviant behavior of servicemen are analyzed.

Key words: *deviant behavior, servicemen, factors of deviant behavior.*